

הממשל הצבאי בשטחים המוחזקים

פעולות ביקורת

באיזור יהודה ושומרון נבדקו פעולות של יחידת קצין מטה לענייני חקלאות לרבות החזר מסים ליצואני תוצרת חקלאית לגדה המזרחית. עוד נבדקו פעולותיה של יחידת קצין מטה לענייני סעד במתן שירותי סעד והפיקוח על פעולות ארגונים וולונטריים בתחום זה.

נבדקו פעולות תכנון והקמה של שיכונים לפליטים באיזור רצועת עזה.

נבדק אופן איסוף ופינוי של ציוד מסיני.

איזור יהודה ושומרון

פעולות חקלאות

במפקדת איזור יהודה ושומרון (להלן י"ש) פועלת יחידת קצין מטה לענייני חקלאות ומים (להלן היחידה). שתפקידיה העיקריים הם: תכנון היקפם של שטחי העיבוד ושל סוגי הגידולים, הדרכה מקצועית, הגשת שירותים וסיוע באשראי לחקלאי האיזור, וארגון השיווק. פעולות היחידה מבוצעות באמצעות 4 משרדים מחוזיים, 4 משרדים נפתיים ו-9 תחנות נסיונות. בנובמבר 1972 הועסקו ביחידה 29 עובדים ישראלים ו-505 עובדים מקומיים. ההוצאות לחקלאות ומים הסתכמו בשנת 1970/71 בכ-10.6 מליון ל"י, מזה לפיתוח 5.6 מליון ל"י; ובשנת 1971/72 בכ-9.4 מליון ל"י, מזה לפיתוח 4.3 מליון ל"י.

בתום מלחמת ששת הימים נשארו מרבית חקלאי יו"ש על אדמותיהם, והענף החקלאי לא נפגע. בשנים 1967–1972 חלה התקדמות מהותית באופיו ובמצבו של הענף: הוחדרו שיטות עיבוד והשקייה חדשות, כגון המטרה וטפטוף; הוכנסו גידולי תעשייה וגידולי יצוא חדשים ואף הורחבו; בחלק מהגידולים, כמו מלפפונים ומלונים, השתמשו בכיסויי פלסטיק להגנה מקור, שהם אמצעי חדש לחלוטין באיזור, והשימוש בדשנים עלה פי ארבעה; מספר הטרקטורים גדל מ-150 ל-700. התוצר החקלאי במחירים שוטפים, שהוערך ב-1966 בכ-140 מליון ל"י, ירד במידה מסוימת מיד אחרי המלחמה ובעקבותיה, ועלה בסוף 1971 לכ-227 מליון ל"י. באותה תקופה עלתה ההכנסה הממוצעת למשק חקלאי במחירים שוטפים מכ-1,900 ל"י לכ-3,000 ל"י. רק כמחציתן של עליות אלה יש לראות כגידול ריאלי. התוצר החקלאי היווה בתחילת התקופה כ-25% מסך כל התוצר ועלה ל-31% בסוף התקופה האמורה. עם זאת ירד אחוז המועסקים בחקלאות מכלל המועסקים ל-34% בסוף התקופה לעומת 50% בתחילתה.

השינויים והחידושים הביאו להגדלת היבולים החקלאיים. על פי נתוני היחידה עלה הייצור של חיטה, למשל, מ-90 ק"ג לדונם ל-220 ק"ג; של חצילים מ-0.75 טון לדונם ל-3.5 טון, של עגבניות מ-1.3 טון לדונם ל-7.5 טון.

היחידה הוותיקאית טיפלה בחיסונים המוניים, בחינם, ושיחררה את האיזור ממחלות מסורתיות של בעלי חיים, כגון מחלת הפה והטלפיים, ניוקסל, אבעבועות צאן ועוד.

בחודשים מארס—אוקטובר 1972 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת על פעולותיה של היחידה, בעיקר בשנים 1970/71 — 1971/72. הביקורת התרכזה בעידוד היצוא, פיקוח על שיווק תוצרת חקלאית, הפעלת בית אריזה ביריחו וניהול הכספים.

עידוד היצוא של תוצרת חקלאית

בתום מלחמת ששת הימים היה צורך למצוא פתרון לשיווק עודפי תוצרת חקלאית מאיזור יהודה ושומרון, שעד סוף 1971 היה אסור להפנותם לישראל אלא בהיתר מיוחד (פרט ל-12 טון ירקות ליום, ששווקו לירושלים המזרחית).

יצואנים מאיזור יו"ש ומרצועת עזה דרך נמלי ישראל, נהנו משיטת עידוד היצוא — החוזי מס — בדומה לשיטה, שממנה נהנו היצואנים בישראל. כדי למנוע אפליה ובהתחשב בעודפי התוצרת החקלאית הועלתה הצעה, שגם המייצאים דרך גשרי הירדן לגדה המזרחית ייהנו מאותו עידוד.

ועדת המנכ"לים לטיפול בנושאים אזרחיים בשטחים המוחזקים על ידי צה"ל (להלן ועדת המנכ"לים) דנה בנושא באוקטובר 1968 והחליטה להנהיג החל ב-15.11.1968 שיטת עידוד לתוצרת חקלאית המיוצאת לגדה המזרחית תמורת מטבע חוץ, לרבות דינרים. נקבע, שמחיר התוצרת לצורך חישוב שיעור החוזי מס יהיה כמחיר המקובל בשווקים המקומיים; שיעור החוזר המס שנקבע היה 35 אג' לכל דולר פו"ב מיצוא חקלאי. בנובמבר 1970 החליטה ועדת המנכ"לים, כי יצואנים מן השטחים יהיו זכאים לכל העידוד הניתן ליצואן ישראלי. החל באוגוסט 1971 היו שיעורי העידוד לתוצרת חקלאית בין 85 ל-89 אג' לדולר פו"ב.

היצוא של תוצרת חקלאית, טרייה ומעובדת לגדה המזרחית, הסתכם בשנת 1970/71 ב-49 מליון ל"י בקירוב; בשנת 1971/72 ב-77.5 מליון ל"י בקירוב ובחודשים אפריל — אוגוסט 1972 ב-45.7 מליון ל"י.

— החלטתה של ועדת המנכ"לים בדבר מתן עידוד ליצוא לגדה המזרחית הופעלה רק מיולי 1971, דהיינו לאחר כשנתיים וחצי. במשך אותה תקופה הסתכם היצוא ב-76 מליון ל"י, ובגין יצוא זה לא שולמו החוזי מס.

לפי הדו"חות החודשיים של הבנקים שולם ליצואנים באיזור מיולי 1971 עד אוגוסט 1972, סך 9.9 מליון ל"י בקירוב, בגין יצוא תוצרת חקלאית בערך של 47.5 מליון ל"י בלבד מתוך סך כל היצוא, שהגיע ל-87.8 מליון ל"י.

מיולי 1971 עד נובמבר 1971 נקבעו מחירי התוצרת לצורך חישוב התשלומים על ידי שלושת קציני החקלאות האזוריים (קצ"חים). מדצמבר 1971 ועד יוני 1972 נקבעו המחירים על ידי פקידי חקלאות מקומיים; באותה תקופה אושרו, ברוב הרשומונים, המחירים המוצהרים. לא היה תיאום בין הגורמים, שקבעו את המחירים, ונוצר מצב, ששולמו החוזי מס לפי מחירים שונים לאותו סוג של תוצרת באותו זמן.

ביולי 1972 החל קצין השיווק ביחידת קמ"ט חקלאות לפרסם מדי חודש בחודשו לוח מחירים אחיד לתוצרת חקלאית טרייה לכל האיזור (לרבות שמן זית וזיתים כבושים), כדי שעל פיו ייקבעו התשלומים, אולם לא ניתנו הנחיות בכתב על השיטה, שלפיה יש להכין את המחירון החודשי. בעקבות הביקורת פירסם קמ"ט חקלאות בינואר 1973 קריטריונים להכנת המחירון.

— המחירון אינו כולל את כל סוגי התוצרת החקלאית הטריויה המיוצאת. כאשר ייצוא תוצרת, שקצ"ח שיווק עוד לא קבע את מחירה, אושרו המחירים המוצהרים ללא עוררין,

ועל סמך זה שולם החזר המס. לדוגמה: בחודשים ספטמבר ואוקטובר 1972 לא כלל המחירון את מחירים של זרעי קש. היקף יצואם באותה תקופה הגיע ל-269 טון, וערכם המוצהר שאושר היה 412,143 ל"י, דהיינו המחיר לק"ג היה 1.53 ל"י, והחזר המס ששולם היה בסך 87,339 ל"י. במחירון של חודש נובמבר 1972 נקבע המחיר לזרעים אלה בסך 0.35 ל"י לק"ג בלבד. מתברר, שבתקופה הקודמת התבססו על מחיר מופרז. בעקבות הביקורת הוחל בטיפול בגביית תשלומי היתר בגין מחיר מופרז, וניתנה הוראה, שעובד המכס יאשר מחיר של תוצרת, שלא נכללה במחירון, רק לאחר בירור עם קצ"ח שיווק.

- עובדי המכס בודקים, אם יש התאמה כמותית בין התוצרת המשווקת לבין התוצרת המוצהרת, אולם אין בודקים את איכותה, כפי שגדרש לעשות כדי לוודא, שאמנם מיוצאת תוצרת מטיב, שבעבורו נקבע המחיר במחירון. בגשר אדם, שדרכו מייצאים כ-64% מהתוצרת החקלאית של האיזור, נבדקת התוצרת על ידי עובד מכס יחיד, ובשיא העונה מתווסף אליו עובד מכס. בין שאר תפקידיו עליו לאמת את הצהרת היצואנים בדבר תוכן היצוא וכמותו. אין בתחנת המכס מאוני גשר, שבעזרתם ניתן לקבוע, אם הכמות שהיצואן הצהיר עליה נכונה, ועל כן נקבע, כי עובדי המכס יוודאו את המשקל על פי מדגם. לא נמצא כל רישום על צורת הבדיקה וביצועה. בינואר 1973 הורה מפקד האיזור לנהל רישום על אופן ביצוע הבדיקה והודיע למשרד מבקר המדינה, שיבקש מהאוצר לאשר תוספת של שני עובדים מקצועיים לבדיקת איכות התוצרת המיוצאת לגדה המזרחית.

- סחורות מסוימות אינן מותרות לסחר חופשי, וכדי לייצאם דרוש רשיון יצוא; בין הסחורות האלה נכללת תוצרת נתמכת בסובסידיה. התברר, ששמן זית שיוצא, המהווה כ-28% מכלל היצוא ושמחירו הממוצע 4.5 ל"י לק"ג, היה לעתים מעורב בשמן סויה נתמד, שמחירו 1.1 ל"י בלבד (הדבר קלקל את המוניטין של השמן מהאיזור, ופגע בסיכויי שיווקו, ואף יצואנים מקומיים התאוננו על כך). עד יוני 1969 נבדק כל משלוח של שמן זית בדיקה מעבדתית כדי לאמת אם השמן נקי או מעורב. לאחר מכן הנהיגו שיטה, שאינה מהימנה די הצורך: עובדי המכס ניסו לאבחן על פי הצבע, הטעם והריח, אם שמן הזית נקי. בעקבות הביקורת חזרו, החל באוקטובר 1972, לבדוק את טיב השמן במעבדה.

הביקורת העמידה את מפקדת האיזור על הצורך בשיפור של הנהלים וסדרי הטיפול בתיעוד ושל בדיקת מסמכים המזכים את היצואנים בתשלומים. בינואר 1973 הודיע מפקד האיזור על שיפור הנהלים ועל הנהגת אמצעי בדיקה נוספים.

פיקוח על שיווק תוצרת חקלאית

ביולי 1967 נתן מפקד האיזור צו האוסר להוציא מאיזור יו"ש לישראל או להכניס בו מישראל תוצרת חקלאית, אלא בהיתר מאת הרשות המוסמכת (קמ"ט חקלאות). במארס 1968 נתנה הרשות המוסמכת היתר כללי, שתוקן באפריל 1969; לפי אותו היתר מותר לכל אדם להביא תוצרת חקלאית מישראל לאיזור, ובלבד שהתוצרת יוצרה, הובלה או נרכשה כדין.

קמ"ט חקלאות הוסמך, על פי צו 155 של מפקד האיזור מאוקטובר 1967, למנות פקחים, שתפקידם לתפוס תוצרת חקלאית, שיש להם יסוד להניח, שנעברה בה עבירה על הצו האמור. לפי אומדני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עברה ב-1970 תוצרת חקלאית מיש-ראל ליו"ש בסך של 37.1 מליון ל"י ומיו"ש לישראל בסך 11.7 מליון ל"י; ב-1971 מישראל ליו"ש בסך 39.1 מליון ל"י ומיו"ש לישראל בסך 11.9 מליון ל"י.

כדי לפקח על העברת תוצרת חקלאית, נחתם, באוגוסט 1969, הסכם בין משרד החקלאות ובין המועצה לייצור ולשיווק ירקות (להלן המועצה). בהסכם זה קיבלה עליה המועצה לקיים את הפיקוח על תנועת תוצרת חקלאית בין רצועת עזה ואיזור יו"ש לבין ישראל, על פי הדין החל בישראל ובאיזור, על ידי הפעלת ניידות פיקוח, תמורת תשלום של 150,000 ל"י לשנה. עד 1971/72 נכללו הוצאות האחזקה של ניידות הפיקוח בתקציב השטחים, אף על פי שהפיקוח הגן רק על התוצרת הישראלית. החל בשנת 1972/73 נשא משרד החקלאות בהוצאות האחזקה של הניידות.

לפי הצווים הנ"ל ייעשה בתוצרת חקלאית שנתפסה כפי שיוורה קמ"ט חקלאות. על פי נתוני היחידה, נפתחו במשך תקופת ההפעלה של ניידות הפיקוח, מאז אוגוסט 1969 ועד אוקטובר 1972, כ-3,000 תיקי תפיסה. תיקים אלה, שהכינה המועצה, הועברו לקמ"ט חקלאות, כדי שיחליט, אם להעביר את התיק לתביעה משפטית באיזור. הקמ"ט נהג להחרים את הפדיון, אם הורשע החשוד על ידי בית משפט צבאי או אם ערך הסחורה לא עלה על 100 ל"י; או להחזיר את הפדיון בתנאים אלה: אם בית המשפט הצבאי הורה לעשות כן; אם מה שנתפס, לא הוגדר כתוצרת חקלאית לפי הצו (פרי יבש למשל), או משיקולי סעד.

בכל מקרה של תפיסה נמכרה התוצרת בשוק הסיטונאי שבעיר הקרובה למקום התפיסה, והתמורה נזקפה לחשבון משרד החקלאות. בשנת 1970/71 הגיעו ההכנסות ממכירת תוצרת מוחרמת לסך של 54,000 ל"י, מזה הוחזרו 22,000 ל"י; בשנת 1971/72 היו ההכנסות 204,000 ל"י, מזה הוחזרו כ-49,000 ל"י.

מפקד האיזור הודיע, בינואר 1973, שהופסקו התפיסות של תוצרת חקלאית.

בית אריזה ליצוא ירקות ביריחו

בשנת 1969/70 הקים הממשל בית אריזה ביריחו לריכוז, מיון ויצוא של תוצרת חקלאית מבקעת הירדן. ההוצאה על הקמת המפעל הסתכמה בכ-600,000 ל"י. ביולי 1969 הציגו שני ישראלים לקמ"ט חקלאות לקבל עליהם את ניהול המפעל. בסוף יולי 1969 אישרה ועדת המנכ"לים הקמת חברה במסגרת הכללים הנהוגים בהקמת מפעלים מאושרים בשטחים המוחזקים.

בדצמבר 1969 נחתם חוזה בין מפקד האיזור לבין חברה ליצוא חקלאי, שבעליה הם שני הישראלים הנ"ל ותושב מקומי (להלן החברה). תוקף החוזה היה עד 15.6.1972. לפי החוזה תספק החברה לחקלאים, הקשורים בהסכמי גידול עם הממשל, זרעים, דשנים וחומרי הדברה תמורת עמלה בשיעור 10% ממחיר הספקים. לחברה תהיה זכות בלעדית לייצא תוצרת חקלאית מעבר לים עד היקף של 4,000 טון לשנה; המחירים לחקלאים בעד תוצרת, שתסווג כראויה ליצוא, יתבססו על המחירים, שנקבעו על ידי חברת היצוא "אגרסקו", פחות דמי מיון, הובלה ועמלה של 10% (מהמחיר נטו); היא רשאית גם לקנות מהחקלאים תוצרת שאינה מיועדת ליצוא. בעד מיון של תוצרת לשיווק מקומי ישלמו החקלאים לחברה 65% מדמי המיון, שנקבעו למיון תוצרת מיועדת ליצוא. החברה רשאית לגבות מהחקלאים המשווקים תוצרתם בישראל (באישורו של הקמ"ט) עמלה בשיעור מ' 3% עד 10% ממחיר התוצרת בישראל, בין אם החקלאים עצמם משווקים תוצרתם ובין אם באמצעות החברה. נקבע, שהחברה תשלם דמי שכירות בשיעור של 10 ל"י לכל טון של יצוא.

עוד נקבע בחוזה, שמפקד האיזור יהיה קשור לחקלאי האיזור בהסכמי גידול ואשראי. במסגרת הסכמים אלה על החקלאים לגדל ולשווק לפי הוראות המפקד, והמפקד יספק לחקלאים אמצעי ייצור — שתילים ודשנים, באשראי. בהסכמים נקבע, שהחקלאים

ימכרו לחברה את יבוליהם, והמפקד מתחייב, שהחברה תרכוש את היהקות שסווגו כראויים ליצוא לפי מחירים קבועים מראש.

עד סוף 1969 חתם מפקד האיזור על הסכמי גידול עם 33 חקלאים שברשותם שטח גידול של כ-1,470 דונם, שהם כ-2.7% מהשטח המעובד בבקעה. הסכמים אלה בוצעו רק בעונה הראשונה של הפעלת בית האריות. מפקד האיזור הסביר, שהממשל לא כפה על החקלאים עריכת הסכמים עמו מתוך חשש, שהדבר עלול היה להיות לרעת החקלאים.

לפי נתוני קמ"ט חקלאות שילמה החברה לחקלאים בשנה הראשונה של הפעלת בית האריות (מאמצע דצמבר 1969 עד סוף יוני 1970) סך 296,000 ל"י בעד תוצרת ליצוא ו-68,000 ל"י בעד תוצרת לשיווק מקומי, ובעונה השנייה (1970/71) סך 295,000 ל"י בעד תוצרת ליצוא ו-14,000 ל"י בעד תוצרת לשיווק מקומי. בעונה השלישית (1971/72) נפגעו מן הקרה רוב הגידולים, שהיו מיועדים ליצוא, ומסיבה זו החליט הקמ"ט לסגור את המפעל בתחילת העונה. החברה שילמה למפקדת יו"ש סך 4,338 ל"י כדמי שכירות.

עקב הקשיים בהפעלת המפעל ותביעות חוזרות ונשנות של החברה לווייתורים נעתר הממשל והסכים להשתתף בהוצאות השונות של המפעל מעבר למה שמחייב החוזה. ההשתתפות בשתי עונות ההפעלה, 1969/70 ו-1970/71 הסתכמה ב-131,000 ל"י.

ב-1.4.1971 העביר משרד החקלאות לחברת אגרוסקו, מתקציב הממשל הצבאי, סך 150,000 ל"י לכיסוי הפסדי יצוא צפויים. בעונת 1970/71. עד אוקטובר 1972 נוקף לחשבון זה סך 1,677 ל"י בלבד. יתרת הסכום נשארה, עד סיום הביקורת, בנובמבר 1972, בידי אגרוסקו. בעקבות הביקורת פנה הממשל, בינואר 1973, לאגרוסקו בדרישה להחזיר את יתרת הסכום לקמ"ט חקלאות.

ביולי 1971 ביקש קמ"ט חקלאות לערוך סקר אודות בית האריות כדי ללמוד את תנאי ההחכרה וההפעלה. בעקבות ממצאי הסקר פירסמה מפקדת יו"ש, באוקטובר 1972, מכרז להפעלת בית האריות בעונת היצוא המתחילה בנובמבר 1972 ומסתיימת ביוני 1973. לפי תנאי המכרז חייב מגיש ההצעה, להיות תאגיד. בנובמבר 1972 הגישו מגדלים ויצואנים מקומיים בשיתוף עם תנובה הצעה לפי דרישות המכרז. הפעלת בית האריות נמסרה למציעים, אולם עד אמצע ינואר 1973 עוד לא נחתם החוזה אתם.

כספים וחשבונות

הוצאות היחידה של קמ"ט חקלאות, ומים בתקציב הרגיל ובתקציב הפיתוח בשנים 1970/71 ו-1971/72 התחלקה ל-9 סעיפים עיקריים, כמפורט להלן (באלפי ל"י):

1970/71			1971/72			סעיפי ההוצאה
ס"ה	תקציב רגיל	תקציב פיתוח	ס"ה	תקציב רגיל	תקציב פיתוח	
2,458	—	2,458	3,238	—	3,238	משכורת
1,079	—	1,079	1,315	—	1,315	הוצאות ארגוניות ואחזקת משרדים
224	—	224	123	—	123	פעולות הדרכה והשתלמות
692	—	692	341	—	341	חומרים ושירותים
554	554	—	212	212	—	ייעור ושמורות טבע
2,091	2,091	—	2,369	2,369	—	מפעלי מים
1,562	1,562	—	705	705	—	סקרי מים וחקלאות
1,183	1,183	—	973	973	—	פיתוח חקלאות
792	166	626	171	—	171	שונות
10,635	5,556	5,079	9,447	4,259	5,188	ס"ה

בשנת 1970/71 לא הקפידו בכל המקרים לזקוף הוצאות לסעיפים המתאימים של תקציב הפיתוח המאושר. לדוגמה, הוצאות בסך 119,000 ל"י על רכישת חלקי חילוף, צמיגים, משאבה, מספוא וגרעיני זריעה נזקפו לחובת סעיף שיפור שיטות הובלה ואריזה, שהסתכם בס"ה ב-120,000 ל"י; הוצאה בסך 60,000 ל"י על רכישת טרקטורים נזקפה לחובת סעיף פיתוח ירקות לתעשייה ומחליפי יבוא. בשנת 1971/72 הקפידה היחידה בזקיפת ההוצאות לסעיפי התקציב המתאימים.

תקציב היחידה כולל סעיפי הכנסה שונים ממכירת תוצרת, מאגרות ושירותים ומצריכת מים, שהגיעו ב-1970/71 לכ-225,000 ל"י וב-1971/72 לכ-355,000 ל"י.

- בדיקת דו"חות הגבייה החודשיים, שערכו נפות היחידה לשנים 1970/71 ו-1971/72 העלתה, כי לא תמיד הקפידו להפקיד את הכספים בסניפי בנק הדואר, כנדרש. הועלו 51 מקרים של הפקדה באיחור של שבעה ימים עד חודשיים וחצי, של סכומים מ-150 ל"י עד 2,500 ל"י. מפקד האיזור הודיע למשרד מבקר המדינה, בינואר 1973, שבעקבות הביקורת יש הקפדה על הפקדת הכספים בזמן.

פעולות סעד

יחידת קצין מטה לענייני סעד במפקדת איזור יהודה והשומרון (להלן היחידה), אחראית לפעולות סעד של הממשל למען תושבי קבע באיזור. היחידה פועלת באמצעות חמש לשכות סעד מחוזיות ו-17 לשכות מקומיות. הפעולות העיקריות של היחידה הן: סיוע במתן מזון וכספים לנזקקים, פעולות שיקום, הפעלת שירותי מבחן לנוער, ניהול מוסדות סעד לנוער ולזקנים. היחידה גם מסייעת למספר גדול של אגודות, צדקה מקומיות ומפקחת על פעולות הסעד שלהן; היא מקיימת קשרים עם ארגוני סעד בינלאומיים, מהם מוסדות דת, הפועלים באיזור ומתאמת בין פעולותיהם ובין פעולות הממשל. ביחידה מועסקים 12 עובדים ישראלים ו-125 מקומיים.

היחידה מבצעת פעולותיה במסגרת החוקים והתקנות, שהיו חקפים באיזור לפני מלחמת ששת הימים, ובהתאם לצווים, שניתנו על ידי מפקדת האיזור.

פעולות הסעד העיקריות לפליטים, שנעשו באיזור מאז 1948, כגון חלוקת מזון, מתן הלבשה, ניהול בתי ספר, ומתן שירותי סעד חיוניים אחרים, מבוצעות על ידי סוכנות הסעד והתעסוקה של האו"ם (ססו"ת): תפקיד זה היא מילאה גם לפני יוני 1967. בפעולות אחרות כגון אספקת מים למחנות הפליטים, הובלת המזון מהנמלים למחנות, קליטת חוסים במוסדות סעד ממשלתיים באיזור עוסקת יחידת קמ"ט סעד.

ברבע הראשון של שנת 1972 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת על פעולות היחידה. הביקורת התרכזת בעיקר על פעולות מהשנים 1969/70 — 1971/72. בדיקה משלימה נערכה באוגוסט 1972.

הוצאות הממשל על סעד היו בשנת 1968/69, 3 מיליון ל"י בקירוב, והן עלו בהדרגה עד 4 מיליון ל"י בקירוב בשנת 1971/72. ההוצאה העיקרית בשנים אלו הייתה על חלוקת מזון, שהגיעה ב-1971/72 לכ-1.8 מיליון ל"י.

חלוקת מזון לנוקקים

בעת כינון הממשל באיזור חולקו 144,000 מנות מזון חודשיות לתושבי הכפרים הגובלים עם הקו הירוק, כפי שהיה לפני יוני 1967, ולעוד 74,000 נזקקי סעד, שנוספו לאחר המלחמה מכל האיזור. המזון סופק על ידי שני אירגונים, שהיו אחראים לחלוקת המזון גם לפני המלחמה: הארגון הלותרני העולמי ואירגון הסעד הקתולי. מקור המזון הוא מעודפי מזון בארה"ב, והיחידה נושאת בהוצאות הובלת המזון מהנמל והחלוקה. חלוקת המזון לנוקקים על ידי שני האירגונים נעשית בפיקוחה של היחידה ועל פי רשימות שמיות, שהיא אישרה.

בשל ספקות, שהיו ליחידה בדבר המספר הנכון של נזקקי סעד, היא יזמה סקר לקביעת הזכאים; הסקר נסתיים בסוף 1968. ממצאי הסקר העלו, שמספר המנות שחולקו עד אז התבסס על נתונים בלתי מדויקים ושהאוכלוסיה הזכאית לקבלת מזון חינם — והיא כוללת את כל מקרי הסעד (זקנים, יתומים, גרושות ואלמנות, שילדיהן קטינים) — מנתה 68,000 נפש בלבד. בסוף שנת 1970 היה מספר הזכאים 66,600, ובנובמבר 1972 — 25,000 נפש. ואלו הסיבות העיקריות לירידה התלולה בשנתיים האחרונות. במספר המנות שחולקו: הגידול בהיקף התעסוקה של תושבי האיזור; פעולות השיקום של היחידה בקרב הנזקקים; והמגמה להחליף את התמיכה במזון לתמיכה כספית.

השתתפות הממשל בהוצאות מזון. בינואר 1972 חולקו 35,091 מנות, מזה לזקנים, מוג' בלים וחולים 21,984 (63%); לאלמנות 8,429 (24%); ליתומים, גרושות ומשפחות של נעדרים 2,468 (7%); לעוזבות 743 (2%) ולמשפחות אסירים, שרובם ככולם נשפטו בשל עבירות בטחוניות. 1,467 (4%). לפני יוני 1967 חולקו לנזקקים מנות מזון אחת לשלושה חודשים בכמות כוללת של 15 ק"ג (5 ק"ג לחודש) לנפש. מאז כינון הממשל יש חלוקה חודשית, והמנה הועמדה על 10.5 ק"ג לנפש.

הממשל מכסה מתקציב הסעד באיזור את ההוצאות הכרוכות בטיפול במשלוחי מזון: הוצאות פריקה ושחרור בנמלים; הוצאות הובלה למחסנים ולמרכזי חלוקה; ושכר דירה בעד המחסנים. הטיפול בשחרור המשלוחים ובהובלתם הוא בידי משרד המסחר והתעשייה, המגיש ליחידה חשבונות תקופתיים על הוצאותיו. בשנים 1968/69 — 1971/72 סילקה היחידה חשבונות כנ"ל למשרד המסחר והתעשייה בסך כ-4.5 מליון ל"י.

— חשב היחידה שילם למשרד המסחר והתעשייה את הסכומים שנדרשו, בלא שיהיו בידיו מסמכים לביסוס התשלומים.

ארגון "קר" מטפל בחלוקת מזון תמורת עבודה, בעיקר לתושבים המופנים להכשרה מקצועית. לפי הסכם בין ממשלת ישראל ובין הארגון, מספטמבר 1967, משלם הממשל — מלבד ההוצאות על פריקת מטעני המזון, שחרורם מהנמל והובלתם למחסנים — גם הוצאות מינהליות של הארגון. עד סוף 1971/72 שילם חשב היחידה לארגון כ-890,000 ל"י. הסכומים שולמו, בלא שנדרשו מסמכים לביסוסם. בעקבות הביקורת הוסדר העניין, והתשלומים נעשים לאחר קבלת העתקי החשבונות מ"קר" ובדיקתם על ידי קמ"ט סעד.

קצובות סעד

לפי נתוני הממשל קיבלו לפני מלחמת ששת הימים כ-200 משפחות קצובות חודשיות, שנעו בין דינר לדינר וחצי, ששווים בין 12 ל-18 ל"י למשפחה.

בעניין קצובות סעד באיזור החליטה ועדת המנכ"לים לטיפול בנושאים אזרחיים בשטחים המוחזקים על ידי צה"ל, בינואר 1968, שלתמיכה כספית זכאיות משפחות (לא פליטים) שהקנסות אינה מגיעה ל-50 ל"י לחודש ושהתשלום החודשי יהיה 10 ל"י לנפש עד השיעור המירבי של 5 נפשות. לפי נתוני סקר משנת 1968 היו באיזור בנובמבר 1968 — 494 משפחות הזכאיות לקצובות סעד; בנובמבר 1971 — הן 675 משפחות, שקיבלו קצובות, ובדצמבר 1972 — כ-800 משפחות. סיבת הגידול בשנים האחרונות נעוצה במגמה להחליף את התמיכה במזון בתמיכה כספית.

בהתחשב בהתייקרויות, שחלו באיזור, החליטה ועדת המנכ"לים ב-14.10.1971, שהקצובות יתבססו על עקרונות של תמיכות הסעד בישראל. בעקבות החלטה זו הוגדלו שיעורי הקצובות, באופן ניכר, החל מ-1.11.1971. בהסתמך על אותה החלטה הורה מפקד האיזור על הגדלת הקצובות שנית החל מ-1.4.1972. ההגדלות התבטאו בעלייה בסכומי הקצובות, שנעו בין 72% — 110% והגיעו ליחיד ל-31 ל"י ולמשפחה בת 10 נפשות ל-141 ל"י לחודש.

ההוצאה על קצובות סעד הסתכמה בשנת 1968/69 — ב-149,000 ל"י; בשנת 1969/70 — ב-297,000 ל"י, בשנת 1970/71 — ב-303,000 ל"י ובשנת 1971/72 — ב-357,000 ל"י. בתקציב לשנת הכספים 1972 הועד לקצובות סעד סך 530,000 ל"י.

שיקום סוציאלי

החל מ-1968 יזמה היחידה פעולות שיקום בעיקר עזרה בהקמת משקי עזר, חנויות מכלת, דוכני מכירה ואספקת מכוניות לתפירה וסריגה. לעתים קרובות קדם לשיקום הכלכלי שיקום רפואי. לשם ביצוע פעולות אלה הציבה היחידה עובדים סוציאליים מיוחדים בכל הלשכות המחוזיות ועודדה את פעולותיהם של ארגונים שונים בתחום זה. הדרך העיקרית לסיוע הייתה מתן הלוואות קונסטרוקטיביות. לפי דו"חות של הממשל ניתנה בשנת 1970/71 עזרה לשיקומן של 230 משפחות ובשנת 1971/72 — ל-269 משפחות. המענקים וההלוואות, שניתנו בשנתיים אלה, הסתכמו בסכום העולה על 400,000 ל"י, והם ניתנו ברובם הגדול מכספי ארגונים בינלאומיים, שפעלו בשיתוף עם הממשל (מענקי שיקום, ששולמו מתקציב הממשל, הסתכמו ב-46,000 ל"י).

כדי להגביר את פעולות השיקום הוקמו ביזמת היחידה 6 קרנות למתן הלוואות קונ-סטרוקטיביות. הקרנות הוקמו לפי הסדרים, שנקבעו בין היחידה לבין גישה ארגונית סעד הפועלים באיזור; היחידה השתתפה במימוןם בשיעור של 50%. עד סוף 1971/72 הצטברו בקרנות 516,000 ל"י בקירוב, מהם נתן הממשל 208,000 ל"י ועוד 100,000 ל"י תמורת שקי קמח ריקים. ארגוני הסעד השתתפו ב-208,000 ל"י.

פעולות סעד של ארגונים בינלאומיים

לפני יוני 1967 פעלו ארבעה ארגוני סעד בינלאומיים באיזור. ועדת המנכ"לים החליטה ביולי 1967 לאפשר לארגונים אלה להמשיך בפעולתם באיזור על פי אותם תנאים, שהיו קיימים עד יוני 1967. בינואר 1968 החל לפעול ארגון סעד נוסף.

לפי הנתונים של הארגונים עיקר פעולתם, במשך התקופה יולי 1967—אוקטובר 1971, היה סיוע לפיתוח מקומי: כיתות בתי ספר, חדרים לקרפאות, דרכי גישה לכפרים ועוד. לפי ההסכמים מקבלים הארגונים פטור ממכס על מצרכים וחומרים המיובאים לאיזור

והדרושים לקיום פעילותם, ואילו משרד הסעד נושא בהוצאות הכרוכות בפריקת מטעני יבוא של הארגונים, בשחרורם מהגמלים, בהובלתם לאיזור ובאחסונם.

התכניות להקמת המבנים ולסלילת דרכי גישה עובדו בהשתתפותם של עובדי היחידה. בפיתוחם הושקעו כ-3.2 מליון ל"י — ברובם כספי הארגונים ובמינוס כספי היומים — בעיקר ועדי כפרים מקומיים ומועצות כפריות. השתתפותו של הממשל הייתה בה-שגת פטור ממכס על החומרים והציוד, שהביאו הארגונים לאיזור לביצוע העבודות. בעקבות הערות הביקורת הודיע מפקד האיזור בינואר 1973, שהמהנדס שליד הוועדה לתכנון ובנייה יבדוק את חישוב החומרים לגבי כל פרויקט, וקמ"ט סעד יערוך ביקורת כדי לוודא, שכמויות החומרים שאושרו אכן מנוצלות לצורך ביצוע הפרויקט.

מוסדות סעד ממשלתיים

היחידה אחראית להפעלתם של שבעה מוסדות ממשלתיים, שהיו באיזור גם לפני המל-חמה: חמישה מוסדות המנהלים בתנאי פנימייה ושני מועדוני נוער. המוסדות מנוהלים על ידי עובדים מקומיים, שמספרם בסוף שנת 1971 היה 58, ובפיקוחו של מפקח ישראלי. התקציב להחזקת המוסדות הועמד, בשנת 1971/72, על סך 638,000 ל"י, ואילו ההוצאה בפועל באותה שנה הסתכמה בסך 571,000 ל"י.

בסוף 1971 היו המוסדות העיקריים: מוסד לעיוורים עד גיל 18 (נערים בלבד) באל-בירה, 55 חוסים; מוסד לזקנים ביריחו, 24 זקנים; מוסד לבנים (גיל 9—15) ברמאללה, 60 נערים; מוסד לבנות (גיל 9—15) בבית ג'אלה, 25 בנות; ומוסד לעבריינים צעירים (גיל 13—18) בבית לחם, שבו הוחזקו 30 שפוטים ו-15 עצורים.

— באוגוסט 1968 נסגר בית המעצר לעבריינים צעירים בשכם, והעצורים שהיו בו הועברו למבנה שבו משוכן המוסד לעבריינים צעירים בבית לחם. מאז הוחזקו השפוטים והעצורים במחיצה אחת. בתחילת נובמבר 1972 בוצעה ההפרדה בין השפור-טים ובין העצורים, כנדרש בחוק.

באפריל 1969 ערכה היחידה מכרו לאספקת מזון למוסדות סעד ממשלתיים באיזור. בתנאי המכרו לא נקבעה תקופת האספקה, והספק המקומי, שהתומנה נמסרה לו, המשיך באספקת מזון גם בשנת 1972. סך כל התשלומים, ששולמו לספק עד סוף 1971/72, הסתכמו ב-480,000 ל"י.

— היחידה שילמה לספק עד 1.8.1970 לפי מחירים, שנכללו בהצעתו, ואילו אחרי תאריך זה שולמו לו בעד המצרכים מחירים גבוהים בהרבה מהמחירים שנקבעו בהצעתו. לגבי מצרכים בסיסיים אושרו המחירים הגבוהים החדשים על פי המלצת שלושה מעובדי היחידה; לגבי מצרכים אחרים, כגון פירות וירקות, אין ביחידה מסמכים שיראו, כיצד נבדקה סבירות המחירים, ששולמו באופן שוטף.

אגודות צדקה

בסוף 1971 היו רשומות באיזור 111 אגודות צדקה. לפני המלחמה היה מספר האגודות הרשומות 90. אגודות צדקה הן גופים וולנטריים הפועלים לפי חוק אגודות צדקה ומוסדות סוציאליים לשנת 1966. שטחי הפעולה העיקריים של האגודות הם: מתן שירותים רפואיים בבתי חולים ובמרפאות, מתן הדרכה מקצועית לנשים ולנוער, וניהול של מרכזי

תזונה לילדים, בתי ספר וגני ילדים, פנימיות ליתומים, מועדונים וספריות, מוסדות לעיוורים ולזקנים ועזרה לשיקום.

על פי החוק התקף באיזור רשאי קמ"ט סעד הממונה על ביצוע החוק לערוך ביקורת במוסדות המנוהלים על ידי האגודות ולבדוק את ספריהם כדי להיווכח, שהמוסדות פועלים בהתאם לדרישות החוק, ושהכספים מוצאים למטרות שנועדו להן. האגודות חייבות להגיש לקמ"ט דין וחשבון שנתי על פעולותיהן בציון ההוצאות ומקורות ההכנסה, ולקבל מרואה חשבון מוסמך אישור על בדיקת חשבונותיהן. אגודה שתקציבה אינו עולה על 5,000 ל"י לשנה פטורה מהחובה לקבל תעודה כזאת מרואה חשבון, אולם היא רשאית לבקש, שחשבונותיה ייבדקו, ללא תשלום, על ידי פקיד של משרד הסעד. הטיפול מטעם הקמ"ט במוסדות אלה מופקד בידי מפקח ישראלי.

— בשנים 1967—1971 קיבלה היחידה מ-14 אגודות באיזור חברון, שהתקציב השנתי של כל אחת מהן נע בין 7,000 ל"י עד 49,000 ל"י דו"חות כספיים, שאושרו בכל אחת מהשנים הנ"ל על ידי שני פקידים מקומיים ולא על ידי רואה חשבון מוסמך כנדרש בחוק. היחידה הודיעה למשרד מבקר המדינה, בספטמבר 1972, שלהבא ידרשו האגודות להגיש לה דו"חות כספיים מאושרים על ידי רואה חשבון.

מחנות קיץ

החל משנת 1969 הוקמו בישראל מחנות קיץ לילדים מאיזור יהודה ושומרון כדי לתת נופש לילדים אלה. הילדים במחנות הופגשו עם ילדי ישראל. המחנות אורגנו והוקמו בתיאום עם ארגוני סעד שוודיים, הפועלים באיזור, והם שתרמו כספים לכיסוי הוצאות ניהול המחנות. בכל קיץ היו שלושה מחזורים — כל אחד למשך 15 יום. מספר ילדי האיזור, שהשתתפו במחנות קיץ היה: בשנת 1969 — 400 ילדים; בשנת 1970 — 4,000 ילדים; בשנת 1971 — 6,000 ילדים; בשנת 1972 היה מספר המשתתפים 10,900 ילדים, מהם 400 במחנות קיץ באחריות של היחידה ו-10,500 ילדים במחנות שבאחריות קצין מטה לענייני חינוך באיזור.

פעולות מחסן

נערכה ביקורת במחסן המנוהל על ידי יחידת קמ"ט סעד, ושבה מאוחסנים 389 סוגי פריטים כגון בדים, בגדים, שטיחים, כלי מטבח וצורכי מזון. משרד מבקר המדינה העמיד את קמ"ט סעד על כמה ליקויים בניהול רישומי המחסן.

בעת הביקורת נמצאו במחסן כמויות של סחורות, שנרכשו על ידי קמ"ט סעד ממחסני המכס ביריחו — סחורות מותרות (ראה דו"ח שנתי 22, עמ' 768) וביניהן סחורות מסוגים, שאינם דרושים בדרך כלל לפעולות סעד כגון שטיחים, מוצרי חרסינה ומציתים. מן הצורך שהממשל יקבע מה לעשות בסחורות אלה, שכן אין מקומן במחסן הסעד.

בינואר 1973 הודיע מפקד האיזור, שהוקמה ועדה למיון הטובין וחלוקתם: לאגודות צדקה ולמוסדות ממשלתיים, למכירה ולהשמדה.

איסוף ופינוי של ציוד מסיני

במחצית הראשונה של שנת 1972 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת במשרד הבטחון ובמשרד הפיתוח על טיפולם של משרדים אלה בציוד תעשייתי ובציוד מכרות, שנמצא, עם כיבוש חצי האי סיני על ידי צה"ל במלחמת ששת הימים, בעיקר בשלושה מרכזים: אבו-זניימה (מרכז תעשייתי ונמל), אום-בוגמה (מכרה מגנז), וג'בל מערה (מכרה פחם). הביקורת נערכה, לאחר שהשאלה, באיזו מידה עשו הגורמים האחראים את הדרוש כדי להבטיח ככל האפשר את שלמות הציוד וכדי למנוע השחתתו וגניבתו, התעוררה בציבור בסוף 1971, בקשר לחקירת ענייני חברת נתיבי נפט. בדיקות הביקורת נערכו על פי מסמכים של משרד הבטחון ומשרד הפיתוח; עוד נערכו בדיקות השלמה באי-גודים, שרכשו חלק מהציוד. הפעולות שנעשו לאבטחתו ולפינויו של שלל מלחמה, שנפל לידי כוחות צה"ל בסיני ובאזורים אחרים, נבדקו על ידי משרד מבקר המדינה סמוך לסיום מלחמת ששת הימים (ראה דו"ח שנתי 18, עמ' 551). עוד נבדקו באותה תקופה פעולות של מחלקת המכירות של משרד הבטחון, שהין קשורות ברכוש נטוש ברמת הגולן (שם עמ' 523) וכן טיפולו של הממשל הצבאי ברכוש הממשלתי הנטוש באזור יהודה ושומרון (דו"ח שנתי 19, עמ' 587), ובאזור עזה וצפון סיני (דו"ח שנתי 20, עמ' 712).

אתרי הציוד וערכו

המכרות והתעשייה (מלבד נפט) בחצי האי סיני היו בזמן השלטון המצרי מרוכזים כדלהלן: המרכז שבאבו-זניימה, שכלל קומפלקס תעשייתי ונמל בחוף המזרחי של מפרץ סואץ כ-125 ק"מ מדרום לעיר סואץ; מכרה מגנז באזור אום-בוגמה כ-35 ק"מ דרומית מזרחית מאבו-זניימה, באזור הררי, המתנשא לגובה של 700—800 מ' מעל פני הים; וכן מכרה פחם באזור ג'בל מערה בהרי צפון סיני כ-100 ק"מ דרומית מערבית לאל-עריש. המרכז באבו-זניימה/המכרה שבאום-בוגמה השלימו זה את זה והיוו תשלובת תעשייתית אחת. ערך ציוד הכרייה הנייד במכרה באום-בוגמה נאמד בסכום העולה על 500,000 דולר (על אומדן זה ואומדנים אחרים, ראה להלן).

הקומפלקס התעשייתי שבאבו-זניימה, שהיה בבעלות ממשלת מצרים, הוקם בשנות ה-60. הוא הכיל תחנת כוח, מפעל התכה, בתי מלאכה ומחסנים שונים, שני מוחים ומתקני הטענה. במקום היה גם מתקן להתפלת מים. תחנת הכוח, בעלת שלוש יחידות טורבו-גנרטורים, כל אחת בהספק של 7,000 קו"ש, נבנתה לצורך הספקת חשמל למפעל ההתכה של המגנז. ההשקעה בהקמת התחנה נאמדה ב-4 מיליון דולר. התחנה עוד לא הופעלה. מפעל ההתכה הוקם בעבור ממשלת מצרים על ידי חברה אירופית, בהשקעה שנאמדה ב-4.5 מיליון דולר בקירוב. אף הוא לא הופעל. בתי המלאכה, המחסנים, המוחים ומתקני ההטענה נועדו להשלים את הקומפלקס התעשייתי האמור. ערך הציוד שבמתקנים אלה, בעת רכישתו, נאמד בסכום העולה על 750,000 דולר.

בפיתוח מכרה הפחם בג'בל-מערה הוחל בשנות ה-60. בעת הכיבוש על ידי צה"ל נמצא במקום ציוד רב — בדרך כלל ממזרח אירופה — רובו ארוז בארגזים המקוריים ומיעוטו כבר מותקן. ערך הציוד הנייד, שהיה במקום, נאמד בעת רכישתו בסכום של 400,000 דולר לפחות.

כל אומדני ערך הציוד, שצוינו לעיל, מבוססים על סקר ציוד ומתקנים בסיני, שנערך בחודשים אוגוסט וספטמבר 1967 — לפי בקשת עוזר שר הבטחון — על ידי מהנדס

בכיר, בעזרת נציגי משרד הפיתוח, המכון הגיאולוגי, תה"ל, משרד התקלאות, מחלקת המכירות של משרד הבטחון וצוות הנדסי מיוחד. כל האומדנים התבססו על מחירו המקורי של הציוד וגם כללו השקעות התקנה. מטבע הדברים משהוחלט שלא להפעיל את המתקנים באתרים, שבהם נמצאו (ראה להלן, עמ' 790), מהווה שווי הציוד רק חלק קטן משווי המקורי.

הסקר הוגש לעוזר שר הבטחון בספטמבר 1967. פורטו בו הריכוזים העיקריים של הציוד בסיני ותיאורו; צוינו הגופים המתאימים לטיפול בציוד ובמתקנים; הוצעו שיטות לבדיקה נוספת של אפשרויות ניצול הציוד; והומלץ על אמצעים להבטחה ולשמירה על הציוד והמתקנים. לגבי מצב הציוד במתקני ההטענה נאמר בסקר, כי המחסנים, תחנות הכוח, בנייני המינהל, המוסכים וארגזים רבים, שבהם עדיין נמצא ציוד רב-ערך, נפרצו, וציוד רב נלקח מהמקום על ידי גורמים שונים. חלפים וציוד אחר, שנמצאו במחסנים, הושחתו ופוזרו לכל עבר. ציוד מכני, כגון מדחסים, מכונות לעיבוד שבבי, נלקחו מהמקום. מכשירים פורקו מלוחות הבקרה והחלוקה החשמליים בתחנות הכוח ובמפעל ההתכה. כלים מיוחדים להרכבה ופירוק של טורבינות הגז והגנרטורים נגנבו אף הם. אשר למצב הציוד שבמכרה אום-בוגמה, גם עליו נאמר בסקר, כי מבנים, מחסנים ובתי מלאכה נפרצו וציוד רב הושחת, נשדד ופוזר.

מינויים וסמכויות

כדי לקבוע מסגרות משפטיות לטיפול ברכוש הממשלתי הנטוש הוציא מפקד כוחות צה"ל באיזור מרחב שלמה ב-20.7.1967 צו בדבר רכוש ממשלתי, שתוקפו מ-7.7.1967; צו דומה מיום 1.9.1967 שתחולתו מ-8.8.1967 הוחל גם באיזור מרכז סיני. על פי צווים אלה נכלל הרכוש, שנמצא באתרים המוזכרים לעיל, בגדר רכוש ממשלתי, שניתן להחרמה, כיוון שהוא שייך למדינת אויב או לתאגיד, שלמדינת אויב הייתה זכות כלשהי בו, ונקבעו סידורים למינוי ממונים עליו ולטיפול בו.

באיזור מרחב שלמה מונה החשב הכללי כממונה על הרכוש הממשלתי, מ-7.7.1967; תוקף מינוי זה תם ב-14.9.1967. באותו יום מונה המשנה למנהל הכללי של משרד הפיתוח כממונה על מכרות המגן באיזור מרחב שלמה. ביום 6.9.1967 נתמנה לממונה על מכרות הפחם בג'בל מערה שבאיזור מרכז סיני. תוקף מינויים אלה תם ב-1.1.1968; במועד זה מונה — על מכרות המגן בלבד — מנהל המכון הגיאולוגי שבמשרד הפיתוח; מינוי זה עודנו בתוקף.

בתפקיד הממונה על תחנת הכוח היחידה התפלת המים באבו-זניימה כיהנו, בתקופות שונות, עובדים בכירים במשרד האוצר, ושהיו ממונים על ענייני הנפט. המינוי האחרון, מ-1.12.1967, עודנו בתוקף.

איי-בהירות שררה בדבר חלוקת הסמכויות בשטח בין היחידות השונות של מערכת הבטחון לבין משרדים ממשלתיים, שהיו קשורים לפעולות, שנעשו באיזור.

א. עובדי משרד הפיתוח מונו בצווים, כאמור, לאחראים לנכסים במכרות, אולם עם יציאת הצוות המיוחד של המשרד, בסוף ינואר 1968 (ראה להלן), מאזורי אום-בוגמה ואבו-זניימה, לא ראה המשרד את עצמו אחראי למעשה לנכסים במקום, ולדבריו אף לא היה מאורגן לכך. משרד הבטחון טען, במהלך הביקורת, כי עמדתו היסודית הייתה, ש"מערכת הבטחון אחראית לתחום הבטחון השוטף ואילו כל משרד ממשלתי — על פי החלטות הממשלה — היה אחראי לנושא פעולתו, כולל ציוד". הבחנה בין אחריות משרד הפיתוח לבין זו של משרד הבטחון נעשתה רק בסוף 1970.

ב. גם הגדרת הסמכויות של מינהל מקרקעי ישראל בסיני (שנציגו פעלו באיזורים אחרים — יהודה ושומרון, עזה — כאפוסטרופסים על רכוש ממשלתי ורכוש נטוש) לא הייתה ברורה די צורכה.

משרד הבטחון המציא למשרד מבקר המדינה מסמך מינואר 1968, שלפיו הוטלה על מינהל מקרקעי ישראל האחריות על נכסים ממשלתיים באיזור "מרכז סיני". לדברי משרד הבטחון הכוונה הייתה לכלול במונח זה גם את שטחי אבו-זניימה ואום-בוגמה. טענה זו אינה עולה בקנה אחד עם תוכנם של מסמכים רבים אחרים, וגם אותו מסמך עצמו הוציא את אזורי המכרות מתחום הפעולה של מינהל מקרקעי ישראל. למינהל מקרקעי ישראל לא הייתה אחריות על הנכסים הממשלתיים באזורים אלה עד למינוי קצין מטה/נכסים למרחב שלמה ב-30.4.1969, שפעל במסגרת מפקדת המרחב.

כפי שמראים המסמכים, היה הטיפול המעשי ברישום הנכסים, איסופם ושמירתם בידי הממשל הצבאי, ותפקיד היחידות הממשלתיות האחרות היה, בתקופה 1967/68, לעזור לעובדי הממשל בביצוע תפקידיהם בתחום זה.

ראשית פינוי הציוד

1. עוד ב-10.6.1967, תיכף לתום הקרבות, הטיל המנהל הכללי של משרד הבטחון על מנהל מחלקת המכירות שבמשרד לטפל בפינוי ציוד, שאינו בעל אופי צבאי והשייך לגורמים ציבוריים בשטח סיני.

נושא הטיפול בציוד נדון גם בוועדת המנכ"לים לטיפול בנושאים האזרחיים שבשטחים המוחזקים, שהוקמה לפי החלטת הממשלה ב-15.6.1967. על פי הנחיות הוועדה הוחלט באוגוסט 1967, כי הטיפול ברכוש הממשלתי הנטוש, שאינו צבאי, הוא באחריות כוללת של מפקד כוחות צה"ל בכל איזור, ושהוא ייעזר מבחינה מקצועית בנציג משרד הבטחון/מחלקת המכירות בכל הנוגע לפינוי, למכירת הרכוש או להעברתו לרשות הממשלתית הישראלית.

אשר למכרות המנגן שבאום-בוגמה, הוצאה ב-14.7.1967 הוראה מיוחדת מלשכת הרמטכ"ל לדרגים המתאימים בצה"ל, שיש להבטיח מכרות אלה מפני שוד וביזה. ניתנו הוראות גם לאבטחת הקומפלקס החרושי שבאבו-זניימה. לא נמצא תיעוד למתן הוראות כאלה לגבי ג'בל מע'רה.

2. בתקופה יולי-נובמבר 1967 שלחה מחלקת המכירות של משרד הבטחון משלחות לפינוי ציוד נייד מסיני, במיוחד מאיסמעליה, פורט תאופיק, ראס-סודאר, אבו-זניימה וג'בל מע'רה; לאום-בוגמה לא נקבעו הסדרים בשלב זה, כיוון שצוות מטעם משרד הפיתוח פעל במקום. הפינוי נערך, בדרך כלל, לאחר סיורים מוקדמים, שנעשו בתיאום עם הממשל הצבאי לאיתור הרכוש. הציוד פונה למחסני המחלקה בצרפין, והוא כלל, בין השאר, מנועים, מדחסים, גנרטורים, כלי עבודה (4,900 יח'), מנועים חשמליים (47 יח'), צמיגים ואבובים (123 יח'), מכונות חקלאיות (24 יח'), מקדחות, משאבות (15 יח'), כבלים (62 תופים) ומנופים. בין הפריטים היו גם 4 מדחסי אוויר, 24 תופים של כבלים ומכונת קידוח מאבו-זניימה, וגנרטור עם מנוע, מדחסים ו-8 תופים של כבלים מג'בל מע'רה.

במחצית השנייה של ספטמבר 1967 בדקה גם יחידת הפיקוח המשקי של מערכת הבטחון את סדרי הפינוי והקליטה של אפסניית השלל על ידי מחלקת המכירות. הדו"ח על בדיקה זו הוגש באוקטובר למנכ"ל משרד הבטחון. בין הממצאים מציין הדו"ח שמהסיוורים

ומהבדיקות, שערכו עובדי מחלקת המכירות, התברר, כי פעולות הביזה, הפריצה והשחתת ציוד היו תהליך מתמשך, ולכן כל יום של איחור בפינוי הציוד גורם חסר והרס נוספים. בעניין זה פנה גם מנהל מחלקת המכירות לקצין הבטחון של משרד הבטחון:

(א) ב-13.11.1967 הודיע לו מנהל המחלקה כי באיזור פיתוח איסמעליה אותרו בשעתו על ידי נציגי המחלקה 60 חופי כבלים מאלומיניום, אך ביום 9.11.1967 נמצאו 31 תופים בלבד. ערכם של הכבלים הוא 483 דולר הטון, ומשקל כל תוף $1\frac{1}{2}$ —2 טון. ערך הציוד שנעלם הסתכם אפוא ב-25,000 דולר בקירוב.

(ב) ב-2.11.1967 הודיע לו מנהל המחלקה, שמהציוד, שאותר קודם לכן בג'בל מע'רה, נעלמו בינתיים 2 גנרטורים דויטש 115 ק"ו כל אחד ומנוף בעל כושר הרמה של 16.5 טון.

הציוד שנעלם לפי המכתבים האמורים לא נמצא.

פעולות משרד הפיתוח

המשלחת הראשונה של עובדי משרד הפיתוח, שמתפקידה היה לבדוק את בעיות ההפקה ממכרה המנגן שבאום-בוגמה, ירדה למקום ב-31.7.1967. בעקבות הסקר הראשוני של המשלחת הטילה הנהלת המשרד על מהנדס בכיר בחברת חרסית וחול זך בנגב בע"מ לארגן צוות מתאים, שינסה להפעיל את המכרה ואת המתקנים הפעלה נסיונית ולהביאם עד לתחילת עבודה סדירה. כוח האדם, שהועמד לרשות המהנדס, מנה 16 איש, ביניהם מנהלי עבודה מומחים וכמה עובדים בדואים מקומיים. הצוות הצליח לבצע את המשימות, שהוטלו עליו. כמו כן הוכנו רשימות מפורטות של הציוד והמתקנים, שנמצאו במקום. בד בבד עם המאמצים, שנעשו לפתרון הבעיות הטכניות של הפעלת מכרות המנגן, ערך משרד הפיתוח גם סקר כלכלי בדבר כדאיות ההפעלה של המתקנים. על פי תוצאות סקר זה הודיע מנכ"ל המשרד לשר הפיתוח ב-17.1.1968, כי המשרד הגיע למסקנה — שנתמכה לדבריו גם על ידי שר האוצר — שיש להפסיק את הפעילות במכרה המנגן באיזור אבו-זניימה. הפעלת המכרה כשלעצמה תגרום הפסדים למדינה, ותהליך עיבוד החומר במפעל ההתכה תדרוש השקעות נוספות (כ-5 מיליון ל"י), שלא ישתלמו עקב מחירי השוק בעולם מחד והוצאות ההפעלה וההשקעות מאידך.

לאחר שהחלט, בעקבות מסקנות משרד הפיתוח, שלא להפעיל את מתקני המנגן ולנטוש את השטח, ולאחר שהועברה הודעה על כך למשרד הבטחון, ניתנה הוראה מלשכת עוזר שר הבטחון למפקדת המרחב לכלול את נמל המנגן באיזור המאובטח על ידו ישירות ולקבוע סידורי שמירה או פטרול נאותים במקום. למנהל מחלקת המכירות ניתנה הוראה להוציא את כל הציוד של מפעלי המנגן באום-בוגמה ובאבו-זניימה ולמכרו.

ב-26.1.1968 הודיע מנהל צוות המנגן למתאם המחקרים במשרד הפיתוח, כי אחרון עובדי הצוות יעזוב את אבו-זניימה ב-31.1.1968. הוא צירף להודעה זו רשימה מפורטת של הציוד, שנשאר במקום. מנהל הצוות גם ציין, שהעסקי מפתחות המתקנים והמחסנים נמסרו למשרד הבטחון, ולדעתו יש גם לערוך סידורים לשמירת מתקן ההטענה, ששופץ על ידי הצוות והובא למצב של תפעול. מתאם המחקרים במשרד הפיתוח העביר ב-31.1.1968 את רשימות הציוד, שנשאר באבו-זניימה ובאום-בוגמה, למנהל מחלקת המכירות של משרד הבטחון.

מהתיעוד, שהומצא למשרד מבקר המדינה, עולה, שמאותה העת לא היה מטעם משרד הפיתוח טיפול נוסף בציוד. המשרד הסביר, שפעילותו מצטמצמת במחקר בלבד, ואין קשר בין הציוד שנשאר במקום ובין עריכת מחקרים; תפקיד השמירה מוטל על שלטונות

המרחב, ואילו האחריות לציוד הניתן לשימוש — מאחר שהוחלט שלא להפעילו — מוטלת על מחלקת המכירות של משרד הבטחון, שגם הועברו אליה רשימות הציוד.

אשר לתחנת הכוח, חברת החשמל ערכה בחודשים ינואר–פברואר 1968, סקר בדבר כדאיות השימוש בציוד התחנה במקום, או העברתו למקום אחר בארץ. לפי הסקר אין הדבר כדאי, הואיל ובפירוק הציוד, בהעברתו ובהרכבתו במקום חדש יבטלו את כדאיות המבצע. גם שימושים כדאיים במקום לא נמצאו לציוד זה.

המשך פעולות הפינוי

1. ב־24.3.1968 המציא מנכ"ל חברת נתיבי נפט למשרד הבטחון שתי רשימות של ציוד, שנאסף על־ידי נתיבי נפט והובא מאבו־זניימה, אום־בוגמה וראס־מלעב למחסני החברה באבו רודיס בתקופה 25.6.1967–29.2.1968. רשימה אחת ובה 9 פריטים, כללה ציוד, שחברת נתיבי נפט רצתה לרכשו, ורשימה שנייה, ובה 9 פריטים, כללה ציוד, שאותה חברה לא הייתה מעוניינת בו.

אשר לרשימה הראשונה, ביקש מנכ"ל החברה, שמשרד הבטחון יעריך אותו, כדי שתוכל החברה להחליט, אם כדאי לה לקנותו. אשר לרשימה השנייה, ביקש המנכ"ל הוראות להוצאתו ולהעברתו לגורם שייקבע.

ב־29.3.1968 העביר משרד הבטחון את מכתב מנכ"ל חברת נתיבי נפט עם הרשימות האמורות לטיפול מחלקת המכירות. ב־14.4.1968 הודיעה מחלקת המכירות לחברת נתיבי נפט, שהיא חתמה על הסכם בדבר איסוף ופינוי ציוד (ראה להלן), וביקשה, שנתיבי נפט תעמיד את הציוד, שאין החברה מעוניינת בו, לרשות החברה. העוסקת בפינוי בעבור משרד הבטחון.

למעשה נשאר כל הציוד ברשותה של חברת נתיבי נפט, ומחלקת המכירות של משרד הבטחון לא העריכה אותו. ביורר בחברת נתיבי נפט. העלה שבעקבות טיפול־רואה החשבון של החברה בעניין זה, העריכה החברה, באוגוסט 1969, את הציוד על־ידי מעריך משלה והשאירה אותו במחסניה. ההערכה לגבי הפריטים, שהחברה רצתה מלכת־חילה לרכוש, הסתכמה ב־86,795 ל"י, ולגבי הציוד, שהחברה רצתה להחזירו, ב־117,500 ל"י. לפי ספרי החברה זוכה חשבון "האוצר/ציוד" בהתאם לכך בסכום של 204,295 ל"י.

2. מתקן להתפלת מים, שהיה באבו־זניימה, פורק והושאל באפריל 1970 באמצעות מחלקת המכירות של משרד הבטחון לחברת מקורות, המשתמשת בו באילת. שווי המתקן הוערך על־ידי משרד הבטחון ב־1.6 מליון ל"י.

3. בינואר 1968 פרסמה מחלקת המכירות מכרו פומבי, ובו נתבקשו הצעות לרכישת הציוד המרוכז באזורים ג'בל מעירה ואיסמעליה. על הציוד בג'בל מעירה נאמר בתנאי המכרז, שחלק מהציוד במקום — אדני ברזל, קרשי עץ, תופים לכבל חשמלי ובעיקר כל הציוד שבתוך המכרה — אינו עומד למכירה. הציוד, שעמד למכירה, כלל בין השאר, ברזל בנייה, ברזל מקצועי, כבלי פלדה, ציוד חשמלי, מגועים, טרנספורמטורים, מדחסים, רכבות מכרות, שלדים של כלי רכב, מסוע עם הנעה, וכן 96 ארגזים, שתכו־לתם, כגון שרשראות וברגים, אמנם צוינה אך בלא פירוט הכמויות.

בעקבות ההצעות שנתקבלו החליטה ועדת המכרזים למכור את הציוד מג'בל מעירה לבעל ההצעה הגבוהה ביותר, בסך של 131,360 ל"י. עבור ציוד באיסמעליה נתקבלו בעקבות אותו מכרז 152,360 ל"י.

4. ב' 29.3.1968 נחתם הסכם בין משרד הבטחון לבין חברה, שחבריה הם בעיקה משוחררי צבא קבע, בדבר פינוי ציוד משטחי אבו-זנימה ואום-בוגמה, שמפקד כוחות צה"ל באיזור מרחב שלמה הוציא עליו צו החרמה. המשרד הסביר, כי ההסכם נחתם עם חברה זו, כיוון שבדעתו היה להפקיד את הטיפול בידי אנשים בעלי נסיון צבאי, המסוגלים למצוא תושייה בשטח מסוכן עקב מיקוש וחבלה אפשריים.

לפי ההסכם התחייבה החברה לטפל בפינוי כל הציוד למקומות, שהשלטונות המוסמכים של צה"ל יורו עליהם, ולעשות את כל הפעולות הכרוכות בכך. כן התחייבה החברה שלא יפנה ציוד, שאינו כלול בצווי החרמה, ושלא יפנו פריטים, שנציגי המשרד יורו שלא לפנותם.

הטיפול בציוד על-ידי החברה כלל על פי ההסכם את הסעיפים הבאים: איסוף הציוד מהשטח; רישום מדויק של פרטי הציוד הכולל פירוט על מצבו של כל פריט ופריט מן הציוד; מיון הציוד בהתאם לסוגיו ועל ייעודיו; החסנת הציוד והשגחה ושמירה עליו עד למסירתו במקומות המיועדים; העמסת הציוד והובלתו למקומות המיועדים.

על פי ההסכם שולם לחברה בעבור פעולותיה סך של 28,750 ל"י; סכום זה מהווה תמורה בעבור שירותי החברה כגורם מתכנן, מתאם, יועץ, מפקח, משגיח ונושא באחריות להוצאה לפועל של כל ההתחייבויות שבהסכם. נוסף על סכום זה, ששולם לחברה, התחייב משרד הבטחון לשאת בכל התשלומים לגורמים שמחוץ לחברה עצמה, שיועסקו במישרין על ידה בעבודות פינוי הציוד והעברתו. הסך הכולל, ששולם תמורת פינוי הציוד, הסתכם ב-73,000 ל"י: סכום של 28,750 ל"י כאמור, והוצאות חילוצ והובלה בסך של 44,250 ל"י.

פינוי הציוד בוצע ב-40 משלוחים בקירוב, וכלל בין השאר, מדחסים, צינורות, מנועים, מגרסה, מוטורגריידר, שמנים (69 טון) דחפור, צמיגים, מכונות קידוח. רוב הציוד הובא למחסני מחלקת המכירות שבצריפין, מלבד שמנים, שהובאו למחסני צה"ל.

בהתאם להסכם בוצע איסוף הציוד האמור על ידי קבלני משנה של החברה ובאחריותה. נציגי מחלקת המכירות נכחו בשטח בעת הפינוי, אולם הם לא ליוו את המשלוחים. הציוד נרשם ונספר רק בעת האיסוף ואחריו, ולא הייתה איפוא ביקורת מספקת מצד משרד הבטחון, אם אמנם כל הציוד, שנאסף למעשה במשך כל תקופת הפעולה, נמסר בידי משרד הבטחון בשלמותו. צו החרמה, שעל פיו היה על החברה לפנות את הציוד, הוצא על ידי מפקד מרחב שלמה בסוף יולי 1968, כלומר לאחר גמר פינוי הציוד. הצו הוצא לאחר שמחלקת המכירות מסרה למפקדת המרחב רשימת הציוד, שהחברה פינתה למעשה. על פי ההסכם קיום רשימות הציוד והצו המצורפים אליו היו תנאי לאיסוף הציוד על-ידי החברה ללא פיקוח צמוד, כפי שהדבר בוצע למעשה.

5. כפי שמתברר מהממצאים, קיבל אוצר המדינה ממכירת ציוד, משלושת המרכזים שנבדקו, את הסכומים הבאים:

ב-ל"י

131,360

ציוד, שנמכר באמצעות מכרז בנ"ל מע"ה

ציוד, שנמכר לאחר שנאסף ופונה למרכז הארץ על ידי החברה

245,000

ציוד, שנמצא בחברת נתיבי נפט

204,295

ציוד, שנמצא בנ"ל מע"ה ונמכר לחברות ממשלתיות (בעיקר למפעלי ים המלח)

115,241

695,896

סה"כ

הרשימה אינה כוללת את ערך הציוד, שמלכתחילה — מיד לאחר הכיבוש — נמסר בידי צה"ל לשימוש. אף אין היא כוללת את מתקן ההתפלה, שהושאל לחברת מקורות; שווי של המתקן בשעת ההשאלה הוערך ב־1.6 מליון ל"י. נתקבלו עוד סכומים בעבור ציוד, שפונה במישרין על־ידי מחלקת המכירות מאבו־זניימה וג'בל מע'רה. אולם משרד הבטחון לא יכול היה לאתר אותו חלק מהציוד ומההכנסה השייך לאתרים אלה. בסך הכל נתקבל ממכירות ציוד, שפונה על־ידי מחלקת המכירות מסיני, 3.5 מליון ל"י בקירוב.

מאז הפינוי שבוצע באמצעות החברה במחצית הראשונה של 1968 ועד סוף 1971 לא נעשו פעולות נוספות לאיתור ולאיסוף ציוד, שנשאר בשטח. משרד הבטחון הודיע למשרד מבקר המדינה, לאחר תום הביקורת, כי בשלבי הפינוי השונים הוציא למעשה את כל הציוד והמתקנים, שהם בני שימוש ובעלי ערך, ומה שנותר לא היה לו ערך כספי ניכר. כן הודיע משרד הבטחון בעקבות הביקורת, שסוכם עם חברת פוספטים בנגב בע"מ, למכור לה את תנור ההתכה שבאבו־זניימה תמורת 800,000 ל"י.

עיקר האחריות לשמירת הציוד בשטח הייתה על הממשל הצבאי. סמכויות לגופים אחרים נאצלו מכוחו של הממשל, ובכך הייתה אחריותם מוגבלת, הן מבחינת הנושאים והן מבחינת פרקי הזמן.

משרד הבטחון הסביר, כי גישתו הייתה, שמערכת הבטחון אחראית לתחום הבטחון השוטף, ואילו כל משרד ממשלתי — על פי החלטת הממשלה — היה אחראי לנושא פעולתו לרבות הדאגה לציוד באתרים שבתחום פעולתם של אותם משרדים.

לדעת הביקורת המינימלית ותחומי האחריות לא הובהרו די הצורך. ממלאי התפקידים, שמונו כממונים על הרכוש הממשלתי באתרים השונים, לא פעלו למעשה במה שנוגע לציוד. אם הייתה כוונה לקבוע את אחריותם של המשרדים, היה צורך לעשות את זה, ביזמת משרד הבטחון, על־ידי חליפת מכתבים מפורשים ובמקרה של אי הסכמה להביא את הדבר בפני ועדת המנכ"לים. בהתחשב ברכוש האזרחי הרב שהיה באיזור היה גם נכון, לדעת הביקורת, למנות בשלב מוקדם יותר קצין מטה לענייני נכסים במסגרת הממשל הצבאי, כפי שנעשה באזורים אחרים. אין פירוש הדבר, שמשרד הפיתוח מצדו היה צריך להסתפק בהודעתו החד צדדית על הסתלקותו מהמקום, שעליו הופקד, מה גם שהטיפול במכרות הוא תחום פעולה ממלכתי של משרד זה. גם האח־ריות הפורמלית־משפטית על מכרות המנגן נשארה עד היום הזה בידי עובד משרד הפיתוח, שכן מינויו מטעם הממשל הצבאי כממונה על הרכוש הממשלתי במכרות המנגן עודנו בחוקפו.

בפעולות הפינוי של הציוד עשה משרד הבטחון מאמצים לפנות ציוד יקר ערך מהר ככל האפשר. אולם תהליך זה היה בהכרח ממושך, בתנאים שנוצרו לאחר המלחמה. בתקופה הקריטית, כאשר עוד נמצא ציוד בעל ערך בשטח, היו סדרי השמירה לקויים.

משרד הבטחון הסביר, כי צה"ל הקצה כוחות לשמירה ככל שהיה באפשרותו, אך באותה עת עמדו בראש סדר העדיפות של מערכת הבטחון עניינים הקשורים בבטחון השוטף. לדעת המשרד, אף לא הייתה כדאיות כלכלית בהצבת שמירה במקומות, שבהם היה מפורז ציוד.

אשר לשאלה, באיזו מידה עשו הגורמים האחראים את הנדרש מהם, כדי להבטיח ככל האפשר את שלמות הציוד ולמנוע השחתתו וגניבתו, נראה, כי היה מקום להקדיש לנושא של שמירה על הציוד בעל הערך הרב, מאמצים יותר גדולים, אף על רקע האי-רועים המרובים של התקופה אחרי המלחמה, אשר הטילו עומס כבד על מערכת הבטחון וגם על יתר זרועות השלטון.

ממצאי מעקב

איזור יהודה ושומרון

תקציב פיתוח

דו"ח שנתי 21, עמ' 700

ההוצאה בשנת 1969/70 הסתכמה בספרי מפקדת האיזור בכ-13.4 מליון ל"י, לעומת הקצבה בסך 19.5 מליון ל"י בקירוב; ההקצבה שלא נוצלה הסתכמה בסך 6.1 מליון ל"י. משרד מבקר המדינה הצביע על כך, שההקצבה הגדולה יחסית מעידה על המגמה להקצות אמצעים, שיאפשרו פעולות פיתוח נרחבות, אפילו ביצוען עוד לא הובטח, אולם לנוכח הנסיון שהצטבר בעבר דרוש, להעמיד את ההקצבות על בסיס מציאותי.

בשנים 1970/71 ו-1971/72 היו ההקצבות 18.3 מליון ל"י ו-19.5 מליון ל"י לעומת הוצאה בפועל של 14.8 מליון ל"י ו-14.1 מליון ל"י. בשנת הכספים 1972 צומצמה ההקצבה ל-13.1 מליון ל"י, ואמנם עד אמצע השנה כבר נוצלו 6.8 מליון ל"י מההקצבה.

לגבי סעיפים, שבביצועם הועבר למשרדי הממשלה, מעמיד קמ"ט אוצר את הכספים לרשות המשרדים ורושם את ההוצאה על פי הדו"חות של חשבי המשרדים. הביקורת העלתה, שלקראת סגירת הספרים נוקפו סכומים לחובת פרויקטים שבביצוע של מע"צ, וכך הגיעה ההוצאה לסכום הזהה להקצבה. הואיל ובדרך כלל הוצאות הביצוע אינן זהות להקצבות, היה מקום, שקמ"ט אוצר ידרוש ממע"צ הבהרות. בינואר 1971 הודיע מפקד האיזור, שבעתיד יקיים קמ"ט אוצר פיקוח על ביצוע התקציב, גם אם ההוצאה נעשית על ידי יחידות ממשלתיות אחרות.

החל ב-1971 מקבל קמ"ט אוצר דו"חות חודשיים מחשבי המשרדים, לצורך מעקב על ביצוע התקציב; ההקצבות שנועדו לביצוע פרויקטים, מוקפאות עד לקבלת תכניות מפורטות, מכרזים וכו' מאת הגורמים האחראים לביצוע; שינויים תקציביים מבוצעים רק באישורו של קמ"ט.

העסקת פועלים יומיים בעבודות ציבוריות

דו"ח שנתי 21, עמ' 702

שכר פועלים מקצועיים ותיקים, שהועסקו על ידי יחידת מע"צ באיזור לביצוע עבודות ציבוריות, נקבע ללא ביסוס על מסמכים, או על הצהרות מן הפועלים בדבר גובה השכר, שהם קיבלו בעבר. מדי חודש בחודש שולם שכר למאות פועלים ללא אישור מוקדם של קמ"ט מנגנון, כדרוש. הועלו מקרים, שפועלים קיבלו שכר מעל רמת השכר הגבוהה ביותר שנקבעה - ללא אישור קמ"ט